

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2024
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: 6 (ΕΞΙ)**

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΕΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

1. **Λάθος:** «ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίοις ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίοις, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας»
2. **Σωστό:** «εἷς δε βίος ἦ καὶ κόσμος, ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης»
3. **Λάθος:** «Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῶ, τοῖς μὲν Ἑλλησιν ἡγεμονικῶς τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενος, καὶ τῶν μὲν ὡς φίλων καὶ οἰκείων ἐπιμελόμενος τοῖς δ' ὡς ζῴοις ἢ φυτοῖς προσφερόμενος, πολέμων πολλῶν καὶ φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν»
4. **Σωστό:** «οὓς τῶ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος»
5. **Λάθος:** «προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας, ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουρὰν τὸ στρατόπεδον, συγγενεῖς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, ἄλλοφύλους δὲ τοὺς πονηροὺς»

B1.

Ο Πλούταρχος, στο κείμενο αναφοράς αρχικά αναφέρεται στο σύγγραμμα του Ζήνωνα με τίτλο «Πολιτεία». Σε αυτό ο στωικός φιλόσοφος Ζήνων ο Κιτιεύς, προβάλλοντας την ιδέα του κοσμοπολιτισμού, οραματίζεται έναν κόσμο στον οποίο οι άνθρωποι δε θα είναι χωρισμένοι σε πόλεις ή σε δήμους που θα έχουν ιδιαίτερους κανόνες δικαίου, αλλά όλοι θα θεωρούνται συνδημότες και συμπολίτες, και στον οποίο θα επικρατεί ένας κοινός τρόπος ζωής. Στη συνέχεια, ο Πλούταρχος ισχυρίζεται πως ο Αλέξανδρος ήταν αυτός που έκανε πράξη τη θεωρία του Ζήνωνα, σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας στο πλαίσιο της εκστρατείας του ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης.

Κατά τον Πλούταρχο, το έργο του Ζήνωνα ήταν πολύ σημαντικό. Η κεντρική διδασκαλία που προβάλλει μέσα από αυτό ο φιλόσοφος είναι να μη νιώθουν οι άνθρωποι ως κάτοικοι ξεχωριστών πόλεων ή δήμων, οι οποίοι ακολουθούν τους ιδιαίτερους κανόνες δικαίου που έχουν θεσπιστεί σε καθεμία πόλη ή σε καθέναν δήμο χωριστά. Αντίθετα, πρέπει να θεωρούνται όλοι οι άνθρωποι συνδημότες και συμπολίτες, να επικρατεί ένας κοινός τρόπος ζωής, δηλαδή με αξίες, ήθη, έθιμα κοινά για όλους και να υπάρχει μια ενιαία τάξη, δηλαδή ένας τρόπος οργάνωσης της πολιτείας, με βάση έναν κοινό για όλους νόμο, ώστε να υπάρχει ευνομία και να ζουν όλοι οι άνθρωποι με αρμονία και ομόνοια («ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίοις ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίοις, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ

πολίτας, εἷς δε βίος ἤ και κόσμος, ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ συντρεφομένης»). Αρα, ο Ζήνων στο πρώιμο αυτό έργο του προέβαλε το ιδεώδες του κοσμοπολιτισμού. Οραματίστηκε μια παγκόσμια πολιτεία (κοσμόπολη), στην οποία θα κυριαρχούσαν η αρετή και η ομόνοια.

Παρόμοια, και η εκστρατεία του Αλέξανδρου δημιούργησε ένα οικουμενικό κράτος (που εκτεινόταν από την Αδριατική ως τον Ινδό ποταμό και από την Κασπία έως την Αίγυπτο). Το κράτος αυτό περιελάμβανε ένα πλήθος λαών με διαφορετικές γλώσσες, θρησκείες, νοοτροπίες και παραδόσεις. Ο Αλέξανδρος κατανόησε ότι, για να κυβερνηθεί αυτό το κράτος, έπρεπε να εφαρμοστεί μια πολιτική που θα γινόταν αποδεκτή από τους διαφορετικούς λαούς. Έτσι, επεδίωξε να φανεί πως συμπεριφέρεται προς όλους τους κατοίκους του κράτους του όχι ως κατακτητής αλλά ως αγαθός ηγεμόνας που επιτελεί μια θεϊκή αποστολή (*«κοινός ἦκειν θεόθεν ἄρμοστής και διαλλακτής»*).

Κατά τον ιστορικό, το όραμα του Αλέξανδρου ήταν να δημιουργήσει ένα οικουμενικό κράτος στο οποίο οι λαοί θα ζούσαν συμφιλιωμένοι. Ειδικότερα, ο Πλούταρχος θεωρούσε πως ο Αλέξανδρος οραματιζόταν ένα οικουμενικό κράτος στο οποίο όλοι οι λαοί θα ζούσαν ισότιμα και δε θα αισθάνονταν κάποιος ότι ήταν υποταγμένοι σε άλλους, πράγμα που θα γεννούσε εξεγέρσεις και συνομωσίες από τη μια πλευρά αλλά και τιμωρητικές συμπεριφορές από την πλευρά του κατακτητή.

Ένα πρώτο βασικό χαρακτηριστικό αυτής της νέας αντίληψης που αποδίδει ο Πλούταρχος στον Αλέξανδρο είναι ότι ενσωμάτωνε τους κατακτημένους λαούς στο κράτος του, εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης. Ειδικότερα, επιδίωξε να αναμείξει τους διαφορετικούς τρόπους ζωής, τα ήθη και τα έθιμα, προκειμένου όλοι μαζί να συναποτελέσουν ένα αρμονικό σύνολο, στο οποίο ο καθένας θα έχει τη θέση του. Ο ιστορικός εκφράζει πολύ παραστατικά την πολιτική του Αλέξανδρου με μια παρομοίωση. Παρομοιάζει την πολιτική του Αλέξανδρου για τη συμφιλίωση όλων των λαών, μέσω της ανάμειξης των τρόπων ζωής, των ηθών, των εθίμων αλλά και της ανάμειξης των πληθυσμών, με την πραγματοποίηση μεικτών γάμων ανάμεσα σε Έλληνες και Περσίδες, με την ανάμειξη οίνου και νερού μέσα σε ένα μεγάλο συμποσιακό αγγείο (*«ὥσπερ ἐν κρατῆρι φιλοτησίῳ μίξας τούς βίους και τά ἦθη και τους γάμους και τάς διαίτας»*).

Ο Πλούταρχος για τους σκοπούς του δικού του έργου συνδέει στοιχεία της ουτοπικής στωικής πόλης με την πολιτική του Μ. Αλεξάνδρου, στον οποίο προσδίδει χαρακτηριστικά φιλοσόφου. Παρουσιάζει τον Αλέξανδρο «σα να έχει σχεδιάσει και να εφαρμόζει ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης» και προώθησης νέων αξιών, οι οποίες να ανταποκρίνονται στη νέα πραγματικότητα που δημιουργήθηκε με την εκστρατεία του. Βέβαια, «ο νέος ελληνιστικός κόσμος, που προέκυψε από την εκστρατεία του Αλέξανδρου, ανέδειξε καινούριες αξίες, που υπονόμευσαν τις αξίες των πόλεων-κρατών». Αντίθετα, σε «ηθικοπολιτικό επίπεδο, η ηθική του δασκάλου του Αλέξανδρου, του Αριστοτέλη, αντιστοιχούσε στη μικρή κλίμακα μιας πόλης και όχι στην αναδυόμενη οικουμένη.

Στη συνέχεια, ένα δεύτερο χαρακτηριστικό που αποδίδει ο Πλούταρχος στον Αλέξανδρο σχετίζεται με μια νέα αντίληψη για την πατρίδα. Σύμφωνα με αυτή, θα έπρεπε όλοι να θεωρούν ως πατρίδα τους την οικουμένη, και όχι μόνο την πόλη από

την οποία προέρχονταν («πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην») και ως ακρόπολη και φρουρά τους το στρατόπεδο («ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουράν τὸ στρατόπεδον»).

Για να γίνει κατανοητή η συσχέτιση των αντιλήψεων αυτών με τον στωικό κοσμοπολιτισμό, την οποία κάνει ο Πλούταρχος, πρέπει να ληφθεί υπόψη πως, ενώ η αγάπη προς την πατρίδα συνεχίζει να θεωρείται βασικό καθήκον, ωστόσο ήδη οι κυνικοί επαναπροσδιορίζουν τη σημασία του όρου. Καθώς το άτομο δεν προσδέεται ούτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο όρος διευρύνεται, για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. Η αντίληψη ότι υπάρχει ουσιαστική και φυσική σύνδεση του καθενός με την ανθρωπότητα, η προτεραιότητα της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι η βάση του στωικού κοσμοπολιτισμού.

Συμπερασματικά, η συσχέτιση που κάνει ο πολύ μεταγενέστερος Πλούταρχος της ιδανικής πολιτείας του Στωικού Ζήνωνα με την τακτική και το όραμα του Μ. Αλεξάνδρου δεν έχει ιστορική βάση, αλλά είναι σημαντική: πέρα από την τάση εξιδανίκευσης του μεγάλου ηγέτη, δείχνει την ανάγκη να υπάρχει (ή να βρεθεί εκ των υστέρων) μία θεωρητική βάση, μία φιλοσοφική ιδέα και αξία, που να στηρίζει κάθε ανθρώπινη πράξη, πολύ περισσότερο, ένα οικουμενικό ιστορικό γεγονός.

B2.

Το παράλληλο κείμενο αποτελεί ένα απόσπασμα από το έργο του Μάρκου Αυρήλιου «Τὰ εἰς ἑαυτόν», στο οποίο καταγράφει τους στοχασμούς του με βάση τη στωική φιλοσοφία. Το κείμενο αναφοράς συνιστά απόσπασμα από το έργο του Πλούταρχου «Περὶ Ἀλεξάνδρου τύχης καὶ ἀρετῆς, 6 329A-D», στο οποίο αναφέρεται στα χαρακτηριστικά της νέας οικουμένης η οποία διαμορφώθηκε με τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου.

Πράγματι, ο Πλούταρχος στο κείμενο αναφοράς υποστηρίζει ότι σύμφωνα με τη διδασκαλία του Ζήνωνα οι άνθρωποι πρέπει να θεωρούνται συνδημότες και συμπολίτες («ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγάμεθα δημότας καὶ πολίτας») καθώς και να εδραιωθεί ένας κοινός τρόπος ζωής και μία τάξη, όπως σε μια αγέλη που βόσκει και τρέφεται μαζί υπό έναν κοινό “νόμο” («εἷς δὲ βίος ἦ καὶ κόσμος, ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης.»). Αναφέρει ότι οι κάτοικοι θα ζούσαν μαζί χωρίς έριδες και προβλήματα μεταξύ τους, τηρώντας το νόμο της φύσης, ο οποίος θα ήταν κοινός για όλους. Στο σημείο αυτό παρατηρείται σύγκλιση απόψεων με το παράλληλο κείμενο. Πράγματι, ο Μάρκος Αυρήλιος επισημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι τμήμα ενός συνόλου που υπόκειται σε φυσικούς νόμους συνδεδεμένος μέσω μιας συγγένειας με τα ομοειδή μέρη του συνόλου αυτού («Εἶμαι μέρος ενός συνόλου που υπακούει σε φυσικούς νόμους», «με συνδέει μια συγγένεια με τα ομοειδή μέρη»).

Παράλληλα, ο Πλούταρχος αναφέρει στο κείμενο αναφοράς ότι ο Ζήνωνας εμπνεύστηκε την κοινή συνύπαρξη όλων των ανθρώπων στο πλαίσιο μιας ευνομούμενης κοινότητας ανθρώπων («Τοῦτο Ζήνων μὲν ἔγραψεν ὥσπερ ὄναρ ἢ εἶδωλον εὐνομίας φιλοσόφου καὶ πολιτείας ἀνατυπωσάμενος.»). Θεωρεί, δηλαδή, ότι όλοι οι άνθρωποι πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά στο πλαίσιο μιας κοινότητας ανθρώπων, που ζούνε υπό τον νόμο. Ο Ζήνων είχε γράψει ένα έργο με τον τίτλο Πολιτεία που δε σώθηκε. Όπως ο Πλάτων στη δική του Πολιτεία, με την οποία

αναπόφευκτα θα συγκρινόταν οποιαδήποτε άλλη, ο Στωικός κάνει τη δική του, εναλλακτική, πολιτική πρόταση για την ιδανική πολιτεία, στο πλαίσιο όμως μιας εποχής που αλλάζει. Πρόκειται, ίσως, για μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, όπου η ιδιότητα του πολίτη είναι μία μόνο πτυχή της ηθικής προσωπικότητας. Ο Πλούταρχος για τους σκοπούς του δικού του έργου συνδέει στοιχεία της ουτοπικής στωικής πόλης με την πολιτική του Μ. Αλεξάνδρου, ο οποίος έχει χαρακτηριστικά φιλοσόφου· και κάνει έναν αναχρονισμό: η δράση του Ζήνωνα ξεκίνησε γύρω στο 300 π.Χ., 23 χρόνια μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου. Η ευνομία αποτελούσε μόνιμο αίτημα στη θεωρία και την πρακτική της ελληνικής αρχαιότητας. Ένας από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, ο λεγόμενος “Ανώνυμος του Ιαμβλίκου” συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της, αξιολογώντας την ως «ό,τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». Στους Στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο» (Κλήμης Αλεξανδρεύς, Στρωματεῖς, 4.26), τον φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα. Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά, να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η ευνομία.

Με παρόμοιο τρόπο, στο παράλληλο κείμενο, ο Μάρκος Αυρήλιος αναφέρει ότι ο άνθρωπος μέσα στην κοινωνία οφείλει να μην προβεί σε καμία ενέργεια που να είναι σε βάρος του κοινωνικού συμφέροντος, εντάσσοντας κάθε του παρόρμηση στην κατεύθυνση της εξυπηρέτησης του κοινωνικού καλού (*«δεν θα πράξω τίποτε το ακοινωνήτο, κι ακόμη περισσότερο, θα κατευθύνω κάθε μου παρόρμηση προς το κοινωνικό συμφέρον»*). Στο σημείο αυτό, επομένως, οι απόψεις των δύο συγγραφέων είναι παρεμφερείς.

Συμπερασματικά, οι δύο συγγραφείς συγκλίνουν αφενός ως προς την ομοιότητα όλων των ανθρώπων στο πλαίσιο της νέας οικουμένης, η οποία θα κυριαρχείται από καλούς νόμους αφετέρου δε ως προς το ότι οι άνθρωποι οφείλουν μέσα στην κοινωνία να κατευθύνουν όλες τους τις πράξεις προς την εξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος.

B3. α) ένταση, β) προαιρετική, γ) κράση, δ) πληθυσμού, ε) χρήσης

B4.

1. γ
2. α
3. β
4. α
5. α

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Οι (Αθηναίοι) αρχηγοί στη Σάμο και κυρίως ο Θρασύβουλος, ο οποίος είχε βέβαια πάντα την ίδια γνώμη, αφού μετέβαλε την πολιτική κατάσταση, ώστε να επαναφέρει από την εξορία τον Αλκιβιάδη, [και] τέλος, με συνέλευση του λαού έπεισε το πλήθος των στρατιωτών, κι αφού αυτοί αποφάσισαν με ψηφοφορία για τον Αλκιβιάδη επιστροφή από την εξορία και αμνηστία, αφού έπλευσε προς τον Τισσαφέρνη, έφερε πίσω στη Σάμο τον Αλκιβιάδη, επειδή θεωρούσε (ότι θα ήταν) μοναδική σωτηρία, αν μετέστρεφε (: απομάκρυνε) τον Τισσαφέρνη από τους Πελοποννησίους προς αυτούς (: τους Αθηναίους). Αφού, λοιπόν, έγινε συνέλευση του λαού, και διαμαρτυρήθηκε ο Αλκιβιάδης για τη δική του συμφορά εξαιτίας της εξορίας (του) και θρηνολογούσε, και αφού είπε πολλά σχετικά με τα πολιτικά ζητήματα, τους έδωσε μεγάλες ελπίδες για όσα συμβούν στο μέλλον, και υπερβάλλοντας μεγέθυσε τη δική του επιρροή στον Τισσαφέρνη, για να φοβούνται αυτόν (: τον Αλκιβιάδη) αυτοί που ήταν ολιγαρχικοί στην πατρίδα (: στην Αθήνα) και περισσότερο, (για) να διαλυθούν οι ολιγαρχικές οργανώσεις και να τον τιμούν περισσότερο αυτοί που ήταν στη Σάμο και οι ίδιοι να έχουν θάρρος ακόμη περισσότερο, και οι εχθροί του Τισσαφέρνη να (τον) διαβάλλουν όσο το δυνατόν περισσότερο και να χάσουν τις υπάρχουσες ελπίδες τους.

Σημείωση: το επισημασμένο χωρίο ζητούνταν για μετάφραση.

Γ2. Σύμφωνα με το απόσπασμα του Θουκυδίδη, ο Αλκιβιάδης μεγαλοποιεί την επιρροή που ασκεί στον Τισσαφέρνη («*καὶ ὑπερβάλλων ἐμεγάλυνε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν παρὰ τῷ Τισσαφέρνει*»). Με την ενέργειά του αυτή στοχεύει αρχικά στην πρόκληση του φόβου των ολιγαρχικών που βρίσκονταν στην Αθήνα («*ἵνα οἱ τε οἴκοι τὴν ὀλιγαρχίαν ἔχοντες φοβοῖντο αὐτὸν*») καθώς και στη διάλυση των ολιγαρχικών οργανώσεων («*καὶ μᾶλλον αἱ ξυνωμοσίαι διαλυθεῖεν*»). Επιπρόσθετα, ο Αλκιβιάδης αποσκοπούσε με τη μεγέθυνση της επιρροῆς του στον Τισσαφέρνη να εξασφαλίσει την εκτίμηση αυτών που βρίσκονταν στη Σάμο («*καὶ οἱ ἐν τῇ Σάμῳ τιμιώτερόν τε αὐτὸν ἄγοιεν*»), ενώ παράλληλα επεδίωκε να τους ενθαρρύνει περισσότερο («*καὶ αὐτοὶ ἐπὶ πλέον θαρσοῖεν*»). Τέλος, στόχο αυτής της συμπεριφοράς του Αλκιβιάδη αποτελούσε το να διαβάλλουν οι εχθροί, όσο περισσότερο γινόταν, τον Τισσαφέρνη («*οἱ τε πολέμοιοι τῷ Τισσαφέρνει ὡς μάλιστα διαβάλλοιντο*») και να χάσουν τις ελπίδες τους («*καὶ [ἀπὸ] τῶν ὑπαρχουσῶν ἐλπίδων ἐκπίπτοιεν*»).

Γ3.α.

πλήθος: πλήθεσι(ν)

ιδίαν: ιδιαιτέραν/ ιδιωτέραν

πολλά: πλεῖστα

ἑαυτοῦ: ὑμᾶς αὐτάς

ὑπαρχουσῶν: ὑπαρχόντων

ἐλπίδων: ἐλπίδι

Γ3.β.

ἔπεισε: πέπεικε

ψηφισαμένων: ἔψηφισμένων

πλεύσας: πεπλευκῶς

κατήγεν: κατήχε(ν) και καταγήοχε(ν)

Γ4.α.

τὰ πράγματα: αντικείμενο στο ρήμα «μετέστησε»

ἄδειαν: (άμεσο) αντικείμενο στη μετοχή «ψηφισαμένων»

ὡς τὸν Τισσαφέρην: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της κατεύθυνσης σε πρόσωπο στη μετοχή «πλεύσας»

ἐκκλησίας: υποκείμενο της μετοχής «γενομένης» (γενική απόλυτη)

τῶν μελλόντων: επιθετική μετοχή με υποκείμενο το άρθρο της «τῶν», λειτουργεί ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο «ἐλπίδας»

οἴκοι: επιρρηματικός προσδιορισμός του τόπου (στάσης σε τόπο) στη μετοχή «ἔχοντες»

τῷ Τισσαφέρνῃ: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο «πολέμιοι» (σύμφωνα με τις ενδεικτικές απαντήσεις της Κεντρικής Επιτροπής Εξετάσεων) ή αντικείμενο του ρήματος «διαβάλλοιντο»

Γ4.β.

πλεύσας: επιρρηματική χρονική μετοχή που δηλώνει το προτερόχρονο, συνημμένη στο εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος «κατήγεν», δηλαδή στο «Θρασύβουλος», (λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα «κατήγεν»).

Ανάλυση σε δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση: ἐπεὶ/ ἐπειδὴ (ὁ Θρασύβουλος) ἔπλευσε(ν).